

References

1. GLADKIKH, M. I. (2001) Drevnejshaya arkhitektura po arheologicheskim istochnikam epokhi paleolita. *Vita antiqua*. 3-4, 15–21.
2. HLADKYKH, M. I., KORNIETS, N. L. (1979) Nova sporuda z kistok mamonta v Mezhyrichi. *Visnyk AN URSSR*. 9, 50–54.
3. Yevropeiska konventsiiia pro okhoronu arheologichnoi spadschyny (2006). In: M. Ye. Levada, M. T. Parkhomenko, O. M. Tityova (eds.) *Pravova okhrona kulturnoi spadschyny. Normatyvna baza: Zb. dokumentiv*. 2nd ed. Kyiv: Khik, pp. 38–46.
4. MOROZOVA, YA, SAMOJLENKO L. (2009) Na rodine Herodota. *Bodrumskij Tsentr podvodnoj arheologii. Neptun Ukraina*. 1, 33–39.
5. NUZHNYI, D. YU., SHYDLOVSKYI, P. S. (2009) Industrialna variabelnist hospodarskykh obektiv pershoho zhytla Mezhyritskoho verkhnopaleolitychnoho poselennia. *Arkheologicheskij almanakh*. 20, 203–218.
6. PIDOPLYCHKO, I. G. (1976) *Mezhyrichskie zhylishha iz kostej mamonta*. Kiev: Naukova dumka.
7. PIDOPLYCHKO, I. G. (1969) *Pozdnepaleoliticheskie zhylishha iz kostej mamonta na Ukraine*. Kiev: Naukova dumka.
8. PEAN, S., NUZHNYI, D., SHYDLOVSKYI, P. (2016) Vykorystannia velykykh ssavtsiv na epivhravetskykh stoiakakh Semenivka 1, 2, 3 ta Mezhyrich. In: *Proceedings of "Liudyna ta landshaft: heohrafichniy pidkhd v pervisnii arkeolohii" international conference*, Kyiv, Ukraine, 3–5 February 2016. Kyiv: Starodavnyi Svit, p. 45;
9. Ukrainske tovarystvo okhorony pamiatok istorii ta kultury (UTOPIK). [Online] Wikipedia. Available from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українське_товариство_охорони_пам'яток_історії_та_культури. [Accessed 19 October 2016].
10. SHYDLOVSKYI, P. (2014) Doslidzhennia ta problemy zberezhenia Mezhyritskoho poselennia myslytsiv na mamontiv. *Pratsi Naukovodoslidnogo instytutu pamiatkookhoronnykh doslidzen*. 8, 567–581.
11. SHYDLOVSKYI, P., NUZHNYI, D. YU., PEAN, S. (2014) Proizvodstvennyj inventar uchastka kulturnogo sloia na yug ot pervogo mezhyrichskogo zhylishha. *Arkheologicheskij almanakh*. 31, 203–218.
12. NUZHNYI, D. YU., SHYDLOVSKYI, P. S. (2015) Variabilité de l'industrie lithique entre les structures de l'habitation n° 1 de Mezhyrich, site du Paléolithique supérieur d'Ukraine. *L'Anthropologie*. 119 (4), 394–416.

Надійшла до редколегії 28.11.16

L. Samoilenko, The Head of Museum of Archaeology,
P. Shydlovskyi, PhD in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MEZHYRICH SETTLEMENT: WHAT WILL BE THE FUTURE OF OUR PAST?

The article highlighted the 50-year history of the unique archeological site – the mammoth-hunters settlement that dates the mid-15th millennium BP, situated on the territory of the modern village Mezhyrich, Kaniv district, Cherkasy region, on a promontory between the rivers Ros and Rosava, a little to the west from the Dnieper. The paper reviews the current state of the settlement. The authors inform about the scientific and practical seminar on 22 July, 2016. The staff and students of the Department of Archaeology and Museology at the initiative of the Th. Vovk Center for Paleoethnological Research to mark the half-century anniversary studies of an Upper Palaeolithic site with the remains of mammoth-bone architecture organized this event. The seminar resulted in establishing links between scholars-archaeologists, representatives of district and regional administrations and local communities looking to the future cooperation for the preservation of a unique object – remains of the dwelling of prehistoric people in the territory of the site. In addition, we paid attention to suggestions concerning the rescue of the findings that is crucial for the domestic and Eastern European Paleolithic, and its museification for further use for scientific, educational, cultural and educational activities on the modern standards level.

Keywords: archeology, protection of cultural heritage of Ukraine, Paleolithic, hunters of mammoth-hunters' site, museification.

УДК 378.4(477-25)(091)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.131.4.15>

Т. Самчук, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ПРОСТОРУ В КИЄВІ (ДО ІСТОРІЇ ПЕРШИХ БУДИНКІВ УНІВЕРСИТЕТУ СЯГОГО ВОЛОДИМИРА)

Розглянуто історію перших приміщень Університету св. Володимира в контексті формування університетського простору в Києві. Висвітлено подробиці будівництва будинків орендованих університетом і встановлено місце їхнього розташування в міському просторі Києва. Для цього були широко використані архівні й картографічні джерела. У публікації розглянуто історію таких університетських будівель і територій: будинок Самойловича, Ахте, Гудим-Левковича, Бухтєєва, садиба Бєгичева й манеж для верхової їзди. Проаналізовано деталі орендних договорів щодо найму будинків для Університету св. Володимира. Вказано, які колекції та структурні підрозділи університету розташовувалися в кожному з орендованих будинків. Головні висновки вказують на те, що університетський простір включає не лише будівлі, а й значні за площею орендовані садиби з рядом господарських приміщень. Будівлі Університету св. Володимира розташовувалися поруч із тогочасним адміністративним центром міста й губернії у престижних, аристократичних районах Києва – Липках і Печерську.

Ключові слова: університетський простір, Київ, Університет св. Володимира.

Університет як культурний феномен тривалий час залишається у сфері особливого інтересу дослідників. Зрозуміло, що йдеться не лише про навчальний заклад, а й про загальний соціокультурний вплив університету на суспільство. У цьому контексті значний інтерес становлять дослідження взаємозв'язку університету й міста, зокрема в архітектурному та просторовому вимірі.

Ця публікація є продовженням розпочатого нами циклу досліджень пов'язаного з просторовим аспектом історії Університету Св. Володимира [43]. Адже формування університетського простору, особливо на початковому етапі існування навчального закладу, залишається не достатньо вивченим. На наше переконання, важливим елементом комплексного дослідження є реконструк-

ція університетського простору, як важливої складової становлення навчального закладу. Відтак наше завдання полягає у висвітленні історії орендованих університетом будинків, визначенні місця розташування приміщень у місті й розгляді подробиць їхнього найму. У цій статті ми розглянемо історію приміщень, які ввійшли до університетського простору протягом літа 1834–1835 рр.

Будинок Самойловича (спадкоємців Бухтєєва). Історія садиби бере свій початок із перших років XIX ст. 14 березня 1800 р. київський купець Тимофій Бухтєєв**

**Тимофій Бухтєєв був купцем першої гільдії, у 1816 р. йому виповнилося 40 років, тобто він був орієнтовно 1776 р. народження. Із початку XIX ст. вів у Києві активну торговельну діяльність. Згодом купець збанкрутував і позбувся частини майна. Решта майна опинилася під арештом або під контролем кредиторів. Помер Т. Бухтєєв у 1841 р., справи й борги були передані його спадкоємцям, зокрема доньці Олександрі Тимофіївні Бухтєєвій. [39, арк. 12 зв.-13], [8, с. 159]

*Попередньо ми висвітлили історію перших орендованих приміщень Університету Св. Володимира (будівлі садиби Кор- та, будинок Семенюти, будинок Ботвиновського, міський магазин, склади Підгаєцького)

отримав ділянку під забудову в Липках [24]. Купцеві була поставлена умова протягом 2 років збудувати будинок, однак Бухтеев не встиг виконати це завдання і ділянку в нього ненадовго відібрали, а згодом надали відстрочку за умови, що він протягом 1803 р. збудує кам'яний будинок на отриманій ділянці [48, с. 324].

Незважаючи на різноманітні труднощі, Бухтеев здійснював будівництво. У листопаді 1803 р. на території садиби був збудований флігель, однак головний будинок не будувався. Купець пояснював, що всі матеріали були витрачені на будівництво флігеля, а в Києві він не міг знайти необхідної кількості цегли. Т. Бухтеев зобов'язувався у 1804 р. збудувати цегляний будинок на своїй ділянці [6, арк. 21]. Зрештою будинок був зведений, а всі опоряджувальні роботи були остаточно завершені у 1812 р. Садиба розташовувалася на розі вулиць Кловської (згодом Липської) і Бегічевської (пізніше названої Інститутською).

Тимофій Опанасович Бухтеев був доволі заможним купцем і активно займався торгівлею, значні кошти він вкладав у нерухомість. Окрім будинку на Липках у нього був ще один будинок на Печерську та ділянка в Либідській частині міста [33, арк. 15]. Активна діяльність Бухтеева загнала його у великі борги, через що в 1815 р. на його нерухомість було призначено опіку. Будинок, що розташовувався на вул. Кловській опинився під опікою мешканця Чернігова, підполковника у відставці Захарія Самойловича [8, с. 159].

Загальний борг Бухтеева складав понад 150 000 рублів, а З. Самойловичу купець заборгував 16 200 рублів. У 1821 р. Київський магістрат пропонував продати будинок із публічних торгів і погасити борги з отриманої суми [18, арк. 2]. Однак Самойлович вибрав інший варіант, він здавав будинок у найм, а одержані прибутки покривали борг.

Згодом сам Захарій Самойлович опинився в боргах. Кредитори підполковника вже самостійно здавали в оренду будинок із метою покрити борг. Із жовтня 1828 р. будинок орендував Головний штаб 1-ї армії, а пізніше Київська гімназія.

У липні 1834 р. був підписаний перший контракт між університетом і Самойловичем "для помещения в оном принадлежностей Университета Св. Владимира и учрежденного при Киевской гимназии Благородного пансиона". Контракт підписувався на 3 роки з платою по 4500 рублів асигнаціями, сума ділилася навпіл і виплачувалася раз у півроку [13, арк. 9–9 зв., 18–19 зв.].

У червні 1835 р. в будинку тимчасово розташовувалася університетська бібліотека, а в жовтні 1836 р. будинок Самойловича перейшов у відання Інституту казенношкольних студентів [7, арк. 7, 12].

У травні 1837 р. Університет св. Володимира підписав із Самойловичем новий контракт, за яким університет винаймав його садибу з усіма будівлями з 11 липня 1837 р. до 11 липня 1842 р. Щорічна плата складала 4000 рублів асигнаціями. Університет брав на себе обов'язки внутрішнього ремонту будинків, "воинский постой" та інші міські повинності. Натомість власник будинку зобов'язувався здійснювати зовнішній ремонт будівель садиби, тротуарів і дороги поблизу дому [41, арк. 41–43 зв.].

Згодом будинок відсудили спадкоємці купця Бухтеева [46, с. 52] і в документації Університету св. Володимира можемо зустріти дві назви: будинок Самойловича або будинок "наследников купца Бухтеева".

Садиба була доволі великою, на її території розташовувалися головний будинок, який виходив на червону лінію вулиці Кловської, дерев'яний флігель виходив до вулиці Бегічевської (згодом перейменованої на Ін-

ститутську). Ще один мурований флігель розташовувався у глибині двору. На території садиби також розташовувалися нежитлові господарські споруди та невеликий сад [9, с. 203].

Головний будинок був мурованим і двоповерховим. Його фасад виходив до вулиці Кловської. Вхід розташовувався з тильного боку дому. Будинок був прямокутним 61×21 аршин (43,4×14,9 м.)*, відповідно площа одного поверху становила 646, квадратних метрів. Для першого поверху площа збільшувалася за рахунок дерев'яних прибудов з обох боків дому. Ураховуючи бічні прибудови, площа першого поверху була приблизно 694,7 квадратних метрів. На першому поверсі розташовувалося 15 кімнат, враховуючи прибудови. Верхній поверх займав площу 646,7 квадратних метрів, на якій розмістилося 15 кімнат [13, арк. 25, 33]. Такий підрахунок кімнат актуальний для 1834 р., у подальшому внутрішнє планування будинку не одноразово змінювалося, зважаючи на потреби університету. Згодом, університетський звіт фіксує 15 кімнат на нижньому і 14 верхньому поверхах [14, арк. 20]. Поруч із головним будинком розташовувався мурований флігель покритий дерев'яним тесом. Він знаходився всередині двору, і також був доволі просторим. Його загальна площа (32×10 аршин 22,8×7,1 м) становила 161,9 квадратних метрів, яку займали 9 кімнат [13, арк. 25, 33].

Про будинок Самойловича М. Чалий згадував: "Состояние института в этот период имело за собой то преимущество, что он по окружному виду и по внутреннему устройству не имел казенного характера, каким обыкновенно отличаются закрытые заведения" [9, с. 203].

19 вересня 1842 р. Університет св. Володимира остаточно покинув будинок Самойловича [37, арк. 87–90 зв.] і перемістив своє майно до новозбудованого корпусу. Будинок перейшов до управління спадкоємців Бухтеева, які одразу взялися за впорядкування садиби й будівель у ній. Очевидно, З. Самойлович недобросовісно виконував свої зобов'язання щодо ремонту приміщення, оскільки Олександра Тимофіївна Бухтеева зверталася до міської влади з проханням надати дозвіл, щоб полагодити будинки в садибі, бо практично всі будівлі потребували ремонту [34, арк. 1]. Згодом, у лютому 1852 р. спадкоємці купця Бухтеева вивезли з будинку всі меблі і срібло. Пізніше, у 1869 р., садиба була продана Анатолію Вікторовичу Гудим-Левковичу. Новий власник добудував флігель, звів нові дерев'яні служби, зробив дві прибудови до будинку, а потім замовив проєкт особняка архітектору О. Шіле, під керівництвом якого у 1872 р. на місці колишнього дому був збудований новий представницький будинок, який і зараз знаходиться за адресою вул. Липська 9 [8, с. 160].

Будинок Ахте. У процесі облаштування університету виникла необхідність створити лікарню для студентів. Адміністрація Київського навчального округу прийняла рішення заснувати спільну лікарню для вихованців Університету св. Володимира й гімназії (сюди входили учні Благородного пансіону, Конвікту бідних дворян і Школи землемірів). Заснування спільної лікарні було вимушеним заходом із метою економії коштів вищезазначених навчальних закладів [17, арк. 15].

Для лікарні київських навчальних закладів обрали будинок генерал-майорші М. Ахте, який розташовувався на Хрещатику "под № 86, против театрального фли-

*Переведення одиниць виміру в метричну систему здійснювалося за таким відношенням: 1 сажень = 213,36 см., 1 аршин = 71,12 см., 1 вершок = 4,44 см., 1 фут = 30,48 см. Див. [47, с. 256] При підрахунках розміри для зручності округлялися до десятків. У підрахунках можливі певні неточності, оскільки розміри ділянок не є однаковими на картах різного часу.

геля" [35, арк. 2]. Тобто будинок розташовувався поблизу Театральної площі та мав дуже вигідне розташування на перетині доріг, які сполучали Старе місто, Печерськ і Поділ.

Будинок орендований для лікарні був дерев'яним та одноповерховим. Судячи з креслення, він не мав додаткових зовнішніх оздоб. За формою будинок був прямокутним 33×15 аршин (23,46×10,66 м.), до основи прямокутника додавалося дві прибудови: перша 6×6 аршин (4,26×4,26 м.) і сіни 5×3 аршини (3,55×2,13 м.). Таким чином, загальна площа будинку була не такою вже й малою. Вона становила 265,7 квадратних метри, на яких розташовувалося 13 кімнат [17, арк. 9 зв.-10].

За умовами контракту генерал-майорша Ахте здавала в оренду дерев'яний будинок з усіма необхідними службами, тобто господарськими приміщеннями. Термін оренди становив 3 роки, починаючи з жовтня 1834 р. Плата становила по 1200 рублів асигнаціями за рік. Сума оплати ділилася на три частини, які поступово мали виплачуватися протягом року. Університет брав на себе обов'язки освітлення будинку та вулиці у святкові дні, опалення печей, чистку димоходів і прибирання двору. З іншого боку, власниця садиби відповідала за ремонт тротуарів і вулиці поблизу будинку та приймала на свій рахунок "военный постоял". Крім самого будинку орендувалися меблі в ньому. Вони вносилися до спеціального опису, для перевірки та обліку. Окрім іншого, адміністрації університету дозволялося змінювати внутрішнє перепланування будинку, але без порушення цілісності капітальних стін [17, арк. 12-14 зв.].

Лікарня була розрахована на утримання 15 хворих, згодом кількість зменшилася до 10. За звітом 1835 р. тут утримувалося аж 24 пацієнта з числа вихованців київських навчальних закладів. Поруч з хворими у приміщення лікарні також мешкали деякі службовці (обслуга, сиділки) [45, с. 131].

Трохи більше двох років у будинку генерал-майорші Ахте розташовувалася лікарня навчальних закладів Києва. Однак, уже 1 січня 1836 р. у цьому будинку була розміщена канцелярія Попечителя Київського навчального округу. Лікарня була перенесена до сусіднього дому майора Севаст'янова [17, арк. 230, 239 зв.].

Садиба Бегічева. У 1805 р. ділянка була виділена полковнику Шираю, який одразу ж її забудував. Розмір ділянки був доволі значним і складав понад 3,5 гектара. У 1811 р. власником садиби став генерал Дмитро Матвійович Бегічев. Протягом 1811–1833 рр. Д. Бегічев нічого не робив для упорядкування садиби та приведення до належного стану будинків. У 1833 р. на занедбану садибу звернув увагу Київський військовий, подільський і волинський генерал-губернатор граф Левашов, який вимагав від Бегічева або відреставрувати будівлі, або передати садибу комусь іншому, хто візьметься за її впорядкування [11, с. 166–167].

У жовтні 1834 р. генерал Д. Бегічев пожертвував Університету св. Володимира власну садибу. На ділянці, яка була передана університету, розташовувалися декілька будівель. Головною серед них був двоповерховий дерев'яний будинок покритий "дранью", однак він мав чимало недоліків (в ньому не було печей, підлоги, віконних рам). Ззовні будинок був оббитий шалівкою, його довжина складала 24 сажні (51,2 м.). Унаслідок занедбаності й осідання ґрунту будинок розколовся посередині [11, с. 167]. До інших будівель належали: одноповерховий дерев'яний житловий будинок завдовжки 14,5 сажнів (30,9 м.), стайня, каретна, сараї та комора, які знаходилися під одним дахом, вся будівля була в довжину 17 сажнів (36,3 м.) і ще два невеликих житлових будинки під одним дахом, які призначалися

для прислуги. Також на території садиби розташовувався ряд господарських будівель: не житловий будинок з двох кімнат, невеликий сарай і льодник. Решту садиби займав фруктовий сад [15, арк. 24]. За розрахунками генерала Д. Бегічева його садиба з усіма будівлями оцінювалася в 22 тисячі рублів асигнаціями [10, с. 17].

Спочатку в будинках садиби Бегічева адміністрація Університету св. Володимира розмістила частину колекцій і бібліотеки. Пізніше на цьому ж місці пропонувалося побудувати приміщення для Другої гімназії з благородним пансіоном. Згодом рішення було змінено й Університет св. Володимира, у квітні 1835 р., передав садибу генерала Д. Бегічева для потреб Інституту шляхетних дівчат [15, арк. 3]. Будинки і садиба були переоцінені університетом таким чином, що сума за них тепер становила 45 171 рубль 35 копійок асигнаціями [10, с. 17].

Манеж для верхової їзди. На території садиби Київської гімназії знаходилася перша будівля, зведена Університетом св. Володимира. Нею став манеж для кінної їзди. Ще у серпні 1834 р. Попечитель Київського навчального округу виділив гроші для спорудження тимчасового дерев'яного манежу. Сума для будівництва становила 1495 рублів 60 копійок асигнаціями, а щорічна сума утримання манежу складала 2500 рублів асигнаціями [5, арк. 54]. Найімовірніше, що манеж був споруджений після прибуття до Києва вчителя верхової їзди Станіслава Ольшанського, тобто в першій половині 1835 р.

На плані садиби Київської гімназії середини 1830-х рр. і на мапі Палацової частини Києва середини 1840-х був позначений і манеж. За планом розміри манежу становили приблизно 12×7 сажнів (25,6×14,9 м.). За такими підрахунками площа манежу становила 381,4 квадратних метри [28; 11, с. 65].

Орієнтовно в 1845–46 навчальному році манеж на території Першої Київської гімназії перестали використовувати для потреб навчання верхової їзди [40, с. 45]. Новий манеж був споруджений поблизу головного корпусу університету, по вулиці Володимирській*, на території садиби Станіслава Ольшанського, викладача верхової їзди в Університеті св. Володимира. Новий манеж був приватною власністю вчителя кінної їзди [33, арк. 21].

Будинок Бухтєєва. Ми вже зазначали раніше, що купець Тимофій Бухтєєв вів активну торговельну діяльність. Дуже часто зароблені гроші він спрямовував на будівництво житлових будинків. У 1804 р. Бухтєєв збудував мурований двоповерховий будинок із погрібами [44, л. 3]. Оскільки будинок був доволі просторим і до того ж виготовленим із цегли, що було рідкістю на початку XIX ст., він позначався на різноманітних мапах Києва першої половини XIX ст. Садиба розташовувалася на Печерському форштадті, поблизу Еспланадної площі, на вулиці Гейсівській** [25]. Будинок навіть був позначений на карті Київської фортеці 1830-х рр. [1].

Найбільш детально садиба і будинки в ній зафіксована на мапі Палацової площі, виконаної між 1816 і 1830 рр. Орієнтовно садиба займала простір 30×10 сажнів (64×21,3 м.), на карті не зовсім чітко проведені межі ділянки. Загальна площа ділянки становила приблизно 1363,2 квадратних метрів. Окрім головного мурованого будинку на території садиби розміщувався доволі великий дерев'яний будинок, очевидно, він мав господарське призначення [30, арк. 1].

У Державному архіві Київської області збереглося креслення будинку купця Бухтєєва на якому зображено

*Сучасна адреса Володимирська, 66

**У 1869 р. вул. Гейсівська була перейменована на вул. Левандовську.

фасад будинку, план двох поверхів, комор і погребів. За формою будинок був прямокутником зі сторонами 23 сажні та 4 сажні 2 аршини (49×9,9 м.). Площа одного поверху в такому разі становила орієнтовно 485,1 квадратних метри. Дах будинку був покритий черепицею. Нижній поверх фасаду був оздоблений рустом. Висота будинку становила 5 сажнів (10,7 м.), від землі до карнизу даху – 3 сажні 2 аршини (7,8 м.). На верхньому поверсі – 17 кімнат, у період оренди університетом будинку було 15 кімнат, які повністю займала бібліотека. Простір нижнього поверху за кресленням був розподілений на 17 кімнат [38, арк. 1], у період університетської оренди кількість кімнат зменшилася до 8 (7 кімнат займала бібліотека, 1 призначалася для доглядача книг) [37, арк. 88].

У березні 1835 р. адміністрація університету надсилала прохання до київського генерал-губернатора щодо побудови приміщення для колекцій і книг, яким не вистачало місця в орендованих будинках. Як вихід із ситуації пропонувалося додатково наймати будинки. Адміністрація Університету св. Володимира шукала будинки як придатні за розміром і станом, так і за їх розташування, намагаючись наймати будинки поруч [12, арк. 1, 9, 23–23 зв.].

Таким чином, у червні 1835 р. для розташування бібліотеки й тимчасового розміщення частини колекцій Університету св. Володимира був орендований будинок купця Бухтєєва на Печерському форштадті. Оплата за найм складала 708 рублів сріблом у рік [19, арк. 13].

Поступово колекції переміщували в інші, найняті університетом будівлі, так що будинок Бухтєєва слугував із 1838 р. лише для розміщення бібліотеки [4, арк. 171]. Нам вдалося виявити контракт між Університетом св. Володимира й опікунами будинку спадкоємців купця Бухтєєва, який датується серпнем 1840 р. Контракт передбачав оренду будинку на два роки з 19 червня 1840 до 19 червня 1842 р., також передбачалася можливість продовжити найм. Орендодавцями виступали опікуни будинку – київський купець Машель і міщанин Проценко, які були призначені Київським магістратом. Окрім типових пунктів щодо "воєнного постоя", чистки димоходів, особлива увага була звернена на ремонт даху із черепиці, який був конче потрібний. Також у 6 пункті контракту встановлювалася сувора заборона приймати на територію садиби та в будинок паломників. Зазначимо, що контракт звертає особливу увагу на благоустрій садиби, клопоти з якого в основному брав на себе Університет Св. Володимира [41, арк. 28–29 зв.].

Більшість орендованих будинків університет покинув протягом літа-осені 1842 р. Однак будинок Бухтєєва, у якому розташовувалася бібліотека, не був одразу ж звільнений від найму. Його оренда продовжувалася ще весь наступний 1843 рік [21, арк. 140].

Стан садиби на 1850 р. із детальним позначенням будівель зафіксувала мапа приватних ділянок Печерської, Палацової та Либідської частин міста [29]. Проте садиба не зазнала якихось суттєвих перепланувань і зміни кількості будівель на ній.

Детальна карта Києва 1923–25 рр. показує, що будинок Бухтєєва знаходився на тому ж місці ще в радянські часи [23]. Однак подальша доля будинку поки остаточно не з'ясована. Зараз на місці будинку розташовується житлова багатоповерхівка за адресою вул. Левандовська 17.

Будинок Іванської. Будинок був закладений на початку XIX ст. У 1808 р. на Печерському форштадті поруч з Еспланадною площею, купець Іван Іванський почав будувати свій дім. Спочатку було закладено мурований погріб, а на ньому зведено двоповерховий

будинок. Нижній поверх був із цегли, а верхній – дерев'яний [44, л. 3].

На той час на Печерському форштадті було обмаль мурованих або напівмурованих будинків, тому вони одразу ж виділялися на планах міста. Зокрема, на мапі Києва 1812 р., бачимо будинок купця Іванського, який розташовувався у кварталі, який прилягав до Еспланадної площі Київської фортеці [25]. Карті пізнішого часу також фіксують садибу купця Іванського та головний будинок у ній [26]. Будинок знаходився на розі вулиці Еспланадної (згодом вул. Суворова) і Бутішєвого провулка.

Детально розглянути садибу можемо на карті кінця 1810-х – початку 1820-х рр. Садиба була у формі прямокутної трапеції з довжиною основ 8 і 25 сажнів (17,1 і 53,4 м.) і довжиною бічних сторін 32 і 28 сажнів (68,3 і 59,7 м.). У перерахунку площа садиби складала приблизно 2104,4 квадратних метрів. На території ділянки, окрім головного будинку, розташовувалися ще 3 дерев'яні будівлі, очевидно господарського призначення [30, арк. 1].

Головний будинок садиби був двоповерховим і двосекційним. Нижній поверх був мурованим, верхній – дерев'яним. Два крила будинку були прямокутними і розгорталися один до одного під тупим кутом. Композиційно об'єднувальним елементом слугувала колонада з чотирьох колон. До заднього фасаду будинку прилягали прибудови, очевидно дерев'яні. На нижньому поверсі будинку розташовувалося 12 кімнат. Простір верхнього поверху займали загалом 13 кімнат, 3 із них розташовувалися у прибудові заднього фасаду, а одна була зайнята сходишковою площадкою, що зафіксовано на кресленнях будинку [16, арк. 9, 10]. Для потреб університету використовувалися 9 кімнат верхнього поверху [41, арк. 112].

У липні 1835 р. був підписаний перший контракт Університету св. Володимира з Мотроном Іванською про оренду верхнього поверху її будинку [12, арк. 19]. Оплата становила 444 рублів 45 копійок сріблом [19, арк. 47]. Інформації про орендодавців дуже мало. Із ревізької сказки 1816 р. відомо, що на той час М. Іванській виповнилося 38 років, отже на час оренди їй було орієнтовно 67 років. У неї була доволі велика родина 3 сини та 3 дочки [39, арк. 8–9].

У серпні 1838 р. між Університетом св. Володимира та спадкоємцями померлої Мотрони Іванської був підписаний новий контракт. У контракті зазначалося, що університет орендує верхній поверх головного будинку, одну кам'яну комору, муровану кухню з приміщенням для прислуги і половину великого сараю. Термін оренди складав 3 роки, відрховуючи від 8 липня 1838 р. Оплата становила 1600 рублів асигнаціями [41, арк. 34–35 зв.].

Увесь період оренди з 8 липня 1835 до 8 липня 1842 р. верхній поверх будинку Іванських використовувався Університетом св. Володимира як "Присутственные места". Із 1839 р. у будинку також розташовувався архів університету [20, арк. 110]. Таким чином, 9 кімнат верхнього поверху будинку Іванської займали: канцелярія правління, архів і канцелярія ради університету [39, арк. 112–116].

Стан садиби й будівель у ній на момент завершення оренди зафіксований на карті 1842 р. Зазначимо, що ніяких суттєвих змін не відбулося [31]. Значно детальніше ділянка спадкоємців Іванської позначена на мапі Печерська 1850 р. [29]. Однак, садиба залишалася незмінною. Востаннє будинок Іванських фіксується на мапі Києва 1925 р., але цього разу він нанесений пунктиром [23], найімовірніше на цей період він уже був

знесений, але з'ясування обставин руйнації будинку потребує додаткових пошуків та уточнень.

Будинок Гудим-Левковича. Гудим-Левковичі – давній український рід, відомий із кінця XVII ст. Представники роду служили в "різних Малоросійських чинах", володіли селами, що було підтверджено гетьманськими універсалами. Указом Правлячого Сенату ще на початку XIX ст. Максим Іванович Гудим-Левкович був занесений до родовідної книги дворянства Київської губернії [42, с. 159–160].

На карті 1803 р. територія, яку згодом зайняла садиба Гудим-Левковичів, була виділена генералу Івану Петровичу Салтикову, ще аж 25 вересня 1800 р. [24]. Однак план, зображений на карті 1803 р., так і не був утілений у життя. Доволі багато ділянок відбиралося у власників через те, що останні не встигали вчасно їх забудувати. Очевидно, така ж ситуація склалася з ділянкою, яку згодом отримали Гудим-Левковичі.

Мапа 1812 р. засвідчує, що на території садиби Гудим-Левковичів був збудований головний будинок [25]. Схожу ситуацію фіксує й карта 1819 р. [26]. Найбільш ілюстративно є карта Палацової площі кінця 1810-х – початку 1820-х рр. На ній зафіксовані межі садиби й наявні будівлі. Ділянка Гудим-Левковичів мала Г-подібну форму, довжина садиби становила 57 сажнів (121,6 м.), а площа у перерахунку складала 8736 квадратних метрів. На території садиби, окрім головного будинку, розташовувалися ще дві дерев'яні будівлі, які фасадом виходили до вулиці Еспланадної. Головний будинок фасадом виходив на червону лінію вулиці Бегічевської (згодом Інститутської), яка на той час доходила до провалля, яке відділяло Липки від Печерська. Завдяки вищезазначеній карті ми також можемо вказати приблизний розмір головного будинку. За мапою його розмір становив 13×6 сажнів (27,7×12,8 м). Орієнтовно площа одного поверху складала 354,6 квадратних метри [30, арк. 1]. Сам будинок був мурованим, двоповерховим з підвалами. На другому поверсі розташовувалося 11 кімнат, на першому – 10, а в підвалі – 4 кімнати [37, арк. 87–90 зв.].

У серпні 1835 року почалися перемовини з Гудим-Левковичами щодо оренди їх будинку для потреб університету [12, арк. 37]. Університетський звіт за 1835 року підтверджує, що вже у 1835 будинок був найнятий і там розміщувалися кабінети з колекціями університету [19, арк. 47 зв.]. Нами виявлений контракт, який датується січнем 1836 р. У ньому обумовлені умови найму будинку Гудим-Левковичів на період із 1 травня 1836 до 1 травня 1841 р. із щорічною оплатою по 3800 рублів асигнаціями. Орендний договір був підписаний з опікуном будинку колезьким асесором Василем Максимовичем Гудим-Левковичем. Окрім мурованого будинку Університет св. Володимира винаймав конюшню та сарай, які знаходилися на території садиби. Флігелі садиби в оренду не здавалися [41, арк. 37–38]. Незважаючи на зафіксовану в договорі вартість оренди, насправді вона була вищою. У 1835 р. – 4200 рублів асигнаціями [19, арк. 47 зв.], 1836, 1837 рр. – 5800 рублів асигнаціями [19, арк. 119]. Очевидно, у суму оренди входили гроші на ремонт будинку, оскільки вже у 1838 р. вона становила – 3800 рублів асигнаціями, як і зафіксовано в контракті. У 1841 р. сума оренди становила – 1285 рублів сріблом [22, арк. 108].

Очевидно, що стан будинку був далеко не найкращим, оскільки сума його ремонту була доволі значною і становила 2051 рублів 80 копійок асигнаціями. Також у контракті був окремий пункт щодо можливості знесення будинку внаслідок урядового розпорядження, пов'язаного з розбудовою Печерської фортеці. Університет

відмовлявся від будь-яких претензій до власника будинку в разі його руйнування для потреб фортеці. Ремонт будинку, догляд за чистотою вулиць та інші поліційні повинності брав на себе опікун будинку. Рештою господарських справ опікувалася адміністрація Університету св. Володимира [41, арк. 39–40]. Оренда будинку тривала до 1 серпня 1842 р., після чого всі колекції були переведені до новозбудованої будівлі Університету св. Володимира [37, арк. 87–90 зв.].

Протягом 1835–1842 рр. у будинку Гудим-Левковича розташовувалися: фізичний, мінералогічний, зоологічний, архітектурний, живописний кабінети, хімічна лабораторія з аудиторією, музей старожитностей і Римокатолицька каплиця [4, арк. 172; 20, арк. 110; 22, арк. 108].

Найдетальніша карта Палацової частини фіксує додаткові подробиці забудови садиби. Однак ми не можемо точно датувати карту, очевидно, вона фіксує забудову у проміжку 1842–1851 рр., найімовірніше карта зафіксувала стан Липок середини 1840-х – початку 1850-х рр. [27]. За допомогою цієї карти та ще однієї детальнішої мапи Липок середини 1840-х рр. [32, арк. 1] можемо доволі точно описати стан садиби ротмістра Гудим-Левковича на кінець 1840-х рр. Отож, на території садиби Гудим-Левковича у цей період значно збільшилася кількість будівель. Окрім головного мурованого будинку по вулиці Інститутській і двох будівель розвернутих фасадом до вулиці Еспланадної на території садиби розташовувалося ще 7 дерев'яних будівель. Також на ділянці розміщувався сад, який не позначався на мапах до цього, очевидно, він існував раніше, але знайшов відображення лише на картах 1840-х рр. Карта Палацової частини Києва 1851 р. не зафіксувала якихось суттєвих змін у садибі й нових будівель на ній, хіба що на мапі показана менша кількість дерев'яних господарських будівель [27].

На мапі Палацової частини 1854 р. на місці садиби Гудим-Левковича залишилися руїни, очевидно будинки були знесені під еспланаду Київської фортеці [36, арк. 1]. Найімовірніше будинок був зруйнований у період літа-осені 1854 р., так як й інші будинки на Липках [3, с. 60].

Із вищезазначеного видно, що протягом 1834–1835 рр. активно відбувався процес формування університетського простору в Києві. Збільшення кількості студентів і поповнення колекцій навчального закладу зумовлювали його розширення. Таким чином, для потреб Університету св. Володимира були орендовані нові приміщення. Нами встановлено, що з 1835 р. приміщення університету розташовувалися, головним чином, на Липках і Печерському форштадті, що полегшувало комунікацію між структурними частинами навчального закладу. Однак процес формування університетського простору на цьому не припинився.

Список використаних джерел

1. Киев // Атлас крепостей Российской империи. – Б.м., 1833.
2. Генеральный план Дворцовой города Киева части (1851) // Национальная Библиотека Украины ім. Вернадського. – Відділ картографії (далі – ВК НБУВ) – № 22338.
3. Гирич І. До історії топографії Печерської частини Києва XIX ст. (за матеріалами Київської інженерної команди) / І. Б. Гирич // Проблеми історичної географії України. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 54–61.
4. Годовой отчет о состоянии и действиях Университета Св. Владимира за 1838 год // Государственный архив м. Киева, м. Київ (далі – ДАК), ф. 16, оп. 465, спр. 46, 178 арк.
5. Дело о распределении штатной суммы, положенной для учителя искусств при университете и об определении учителей искусств // ДАК, ф. 16, оп. 276, спр. 21, 109 арк.
6. Дело об имеющей быть постройке домов на Владимирской площади в г. Киеве означенными в реестре особами // Центральный государственный исторический архив Украины, м. Киев (далі – ЦДАК), ф. 533, оп. 1, спр. 337, 27 арк.
7. Дело относительно перевода Благородного Пансиона из дома Подполковника Самойловича в дом Графини Илинской и о передаче дома Самойловича в ведение Университета Св. Владимира под помещение

Института Казеннокоштных студентов и о возврате денег от Правления Университета, переплаченных Благородным Пансионом за наем дома подполковника Самойловича // ДАК, ф. 108, оп. 9, спр. 47, 13 арк.

8. Друг О. Особняки Киева / О. Друг, Д. Малаков. – К. : Кий, 2004.

9. З іменем Святого Володимира. Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2-х кн. / Упоряд.: В. І. Ульяновський, В. А. Короткий. – К. : Заповіт, 1994. – Кн. 1.

10. Захарченко М. М. История Киевского института благородных девиц 1838–1888 г. / М. М. Захарченко. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1889.

11. Ковалинський В. В. Київські мініатюри / В. В. Ковалинський. – 2-ге вид., доп. – К. : Купола, 2006. – Кн. 1.

12. О найме дома наследников купца Бухтеева для Библиотеки Университета Св. Владимира, и о распоряжении дополнительной суммы на наем и содержание домов по Университету // ЦДІАК, ф. 707, оп. 87, спр. 150, 71 арк.

13. О найме дома подполковника Самойловича для помещения фундушевого конвикта, и о производстве некоторых починок в сем доме // ДАК, ф. 16, оп. 370, спр. 18, 242 арк.

14. О переводе казеннокоштных студентов во время летних каникул в дом подполковника Самойловича, и о составлении сметы нужным в оном починок // ДАК, ф. 16, оп. 372, спр. 25, 51 арк.

15. О передаче в ведомство Киевского строительного комитета дома и земли, пожертвованных университету генерал-майором Бегичевским // ДАК, ф. 16, оп. 469, спр. 724, 112 арк.

16. О приискании дома для помещения Присутственных мест Университета Св. Владимира // ДАК, ф. 16, оп. 374, спр. 34, 104 арк.

17. О соединении в одной больнице всех казенных заведений при Гимназии и Университете состоящих и об издержках по больнице // ДАК, ф. 16, оп. 370, спр. 108, 242 арк.

18. Об оценке дому г. подполковника Самойловича 15 октября 1833-го // ДАК, ф. 1, оп. 1, спр. 487, 5 арк.

19. Отчет за 1835 г. // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 28, 237 арк.

20. Отчет университета за 1839 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 49, 169 арк.

21. Отчет университета за 1843 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 59, 207 арк.

22. Отчет университета за 1841 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 53, 175 арк.

23. Печерський іподром. Фрагмент топографічного плану Київського Окркомгоспу 1923–1925 рр. // Старовинні та історичні карти м. Києва і регіону. – К. : Вид-во "ВАРТО", 2010 (на електронних носіях).

24. План Владимирской первой части города Киева, назначаемой для построения вновь с конфирмованного плана // ВК НБУВ – № 22271.

25. План города Киева четырьмя частями с показанием Печерской крепости с означением публичных общественных и казенных строений с ситуациею (1812) // ВК НБУВ – № 22284.

26. План города Киева четырех частей и с показанием находящихся в нем разных строений с ситуациею по городской черте (1819) // ВК НБУВ – № 22289.

27. План Дворцовой части, составленный в 1821 году // ВК НБУВ – № 22338.

28. План Дворцовой части // ВК НБУВ – № 22339.

29. План земель отведенных инженерным ведомством разным частным лицам в Печерском, Дворцовом и Лыбедском участках г. Киева [1850] // ВК НБУВ – № 22100.

30. План киевской дворцовой площади с окружающими кварталами 1816–1847 гг. // Національна бібліотека України ім. Вернадського. – Інститут рукопису (далі – ІР НБУВ), ф. 28, № 860, 1 арк.

31. План Киева з передмістями. Гравіюваний на камені при Головному Штабі Діючої Армії – 1842 // Старовинні та історичні карти м. Києва і регіону. – К. : Вид-во "ВАРТО", 2010 (на електронних носіях).

32. План части г. Киева с показанием строений окружающих Дворцовую площадь // ЦДІАК, ф. 2194, оп. 1, спр. 391, 1 арк.

33. Планы усадебных участков по Владимирской улице с обозначением существующих и проектируемых каменных и деревянных домов 1849–1866 гг. // Державний архів Київської області (далі – ДАКО), ф. 1542, оп. 1, спр. 192, 38 арк.

34. По прошению дочери купца Александры Бухтеевой о дозволении починок и исправлений в доме // ДАК, ф. 19, оп. 1, спр. 3051, 5 арк.

35. По рапорту Старшего Полицеймейстера о дозволении Генерал-лше Ахте постройки погреба с лавочкой // ДАК, ф. 19, оп. 1, спр. 64, 8 арк.

36. Подробный план Дворцовой г. Киева части. 1854 // ІР НБУВ, ф. 28, № 861, 1 арк.

37. Приложение к отчету университета за 1842 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, 168 арк.

38. Проект каменного двухэтажного корпуса купца Бухтеева в районе Печерского форшта // ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 300, 1 арк.

39. Ревизские сказки 1816 // ДАКО, ф. 280, оп. 2, спр. 332, 1101 арк.

40. Самчук Т. В. Викладання верховної ізди в Університеті Св. Володимира (1835–1863 рр.) / Т. В. Самчук // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. – 2015. – Вип. 5. – С. 39–48.

41. Сметы расходов по Университету вообще как в г. Киеве так в г. Кременце по Ботаническому Саду с приложением штата Университета Св. Владимира // ДАК, ф. 16, оп. 469, спр. 572, 369 арк.

42. Список дворян Киевской губернии, на 11 октября 1905 г. – К. : Киевское дворянское депутатское собрание, 1906.

43. Самчук Т. Становлення університетського простору в Києві (до історії перших будинків Університету Св. Володимира) / Т. Самчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : 36. наук. пр. Рівнен. держ. гум. ун-ту. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 27. – С. 35–42.

44. Чертеж части Киевопечерской крепости с показанием прилежащего к ней предместия и каменных обывательских домов выстроенных до сего и ныне закладываемого вновь на чертеже Экспландадной линии. Сочинен в Киеве при инженерной команде мая 25-го дня 1808-го года // ЦДІАК, ф. 1434, оп. 1, спр. 84, Л. 3.

45. Шемета Ю. Документи з історії початкового облаштування Університету Св. Володимира: опис лікарні та її майна (1834) / Ю. Шемета // Соціальна історія: Науковий збірник. – 2009. – Вип. 5. – С. 130–135.

46. Шемета Ю. Приміщення Університету Св. Володимира на початку його існування: опис будинку З. С. Самойловича (1837 р.) / Ю. Шемета // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Історія. – 2010. – Вип. 101. – С. 52–55.

47. Шостын Н. А. Очерки истории русской метрологии. XI – начало XX века / Н. А. Шостын. – М. : Издательство стандартов, 1975.

48. Щітківський І. До історії забудовання м. Києва на початку XIX століття / І. Щітківський // Київські збірники історії й археології, побуту й мистецтва. – 1930. – 36. 1. – С. 319–343.

References

1. Kiev (1833). In: Atlas krepostej Rossijskoj imperii. [s. l.].
2. Viddil kartohrafiyi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo (VKNBUV), № 22338.
3. HYRYCH, I. (1991) Do istorii topohrafiy Pecherskoj chastyny Kyieva XIX st. (za materialamy Kyivskoi inzhenernoi komandy). In: *Problemy istorichnoi heohrafiy Ukrainy*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 54–61.
4. Derzavnyi arkhiv mista Kyieva (DAK), fond 16, opys 465, sprava 46, 178 arkushiv.
5. Ibid, fond 16, opys 276, sprava 21, 109 arkushiv.
6. Tsentralnyi derzavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv (TsDIAK Ukrainy), fond 533, opys 1, sprava 337, 27 arkushiv.
7. DAK, fond 108, opys 9, sprava 47, 13 arkushiv.
8. DRUH, O., MALAKOV, D. (2004) *Osobniaky Kyieva*. Kyiv: Kyj.
9. ULIANOVSKYI, V. I., KOROTKYI, V. A. (eds.) (1994) *Z imenem Svyatoho Volodymyra*. Kyivskiy universytet u dokumentakh, materialakh ta spogadakh suchasnykyv: [in 2 vol.]. Vol. 1. Kyiv: Zapovit
10. ZAKHARCHENKO, M. M. (1889) *Istoriya Kievskogo instituta blagorodnyh devits 1838–1888 g.* Kiev: Tipografiya S. V. Kulzhenko.
11. KOVALYNSKYI, V. V. (2006) *Kyivski miniaturi*. 2nd edition. Vol. 1. Kyiv: Kupa.
12. TsDIAK Ukrainy, fond 707, opys 87, sprava 150, 71 arkush.
13. DAK, fond 16, opys 370, sprava 18, 242 arkushy.
14. Ibid, fond 16, opys 372, sprava 25, 51 arkush.
15. DAK, fond 16, opys 469, sprava 724, 112 arkushiv.
16. Ibid, fond 16, opys 374, sprava 34, 104 arkushy.
17. Ibid, fond 16, opys 370, sprava 108, 242 arkushy.
18. Ibid, fond 1, opys 1, sprava 487, 5 arkushiv.
19. Ibid, fond 16, opys 465, sprava 28, 237 arkushiv.
20. Ibid, fond 16, opys 465, sprava 49, 169 arkushiv.
21. Ibid, fond 16, opys 465, sprava 59, 207 arkushiv.
22. Ibid, fond 16, opys 465, sprava 53, 175 arkushiv.
23. Pecherskyi ipodrom. Frahment topohrafichnoho planu Kyivskoho Okrkomhospu 1923–1925 rr. (2010). In: *Starovynni ta istorichni karty m. Kyieva i rehionu*. Kyiv: Vydavnytstvo "Varto".
24. VKNBUV, № 22271.
25. VKNBUV, № 22384.
26. VKNBUV, № 22289.
27. VKNBUV, № 22338.
28. VKNBUV, № 22339.
29. VKNBUV, № 22100.
30. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo (IRNBUV), fond 28, № 860, 1 arkush.
31. Plan Kyieva z peredmistiamy. Hraviiiovaniy na kameni pry Holovnomu Shtabi Diiuchoi Armii – 1842. (2010). In: *Starovynni ta istorichni karty m. Kyieva i rehionu*. Kyiv: Vydavnytstvo "Varto".
32. TsDIAK Ukrainy, fond 2194, opys 1, sprava 391, 1 arkush.
33. Derzavnyi arkhiv Kyivskoy oblasti (DAKO), fond 1542, opys 1, sprava 391, 1 arkush.
34. DAK, fond 19, opys 1, sprava 3051, 5 arkushiv.
35. DAK, fond 19, opys 1, sprava 64, 8 arkushiv.
36. IRNBUV, fond 28, № 861, 1 arkush.
37. DAK, fond 16, opys 465, sprava 57, 168 arkushiv.
38. DAKO, fond 1542, opys 1, sprava 300, 1 arkush.
39. DAKO, fond 280, opys 2, sprava 332, 1101 arkushiv.
40. SAMCHUK, T. V. (2015) *Vykkladannia verkhovoi yizdy v Universyteti Sv. Volodymyra (1835–1863 rr.)*. *Naukoviy visnyk Kremenetskoj oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohika*. 5, 39–48.
41. DAK, fond 16, opys 469, sprava 572, 369 arkushiv.
42. Spisok dvoryan Kievskoj gubernii, na 11 oktyabrya 1905 g. (1906) Kiev: Kievskoe dvorianskoe deputatskoe sobranie.
43. SAMCHUK, T. (2016) *Stanovlennia universytetskoho prostoru v Kyevi (do istorii pershykh budynkyv Universytetu Sv. Volodymyra)*. *Aktualni problemy vitchyznianoj ta vsesvitnoi istorii*. 27, 35–42.
44. TsDIAK Ukrainy, fond 1434, opys 1, sprava 84, arkush 3.

45. SHEMETA, Yu. (2009) Dokumenty z istorii pochatkovoho oblashtuvannia Universytetu Sv. Volodymyra: opys likarni ta yii maina (1834). *Sotsialna istoriia: Naukovy zbirnyk*. 5, 130–135.

46. SHEMETA, Yu. (2010) Prymishchennia Universytetu Sv. Volodymyra na pochatu joho isnuvannia: opys budynku Z. S. Samoilovycha (1837 r.). *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia*. 101, 52–55.

T. Samchuk, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

47. SHOSTIN, N. A. (1975) Ocherki istorii russkoj metrologii. XI – nachalo XX veka. Moskva: Izdatelstvo standartov.

48. SHCHITKIVSKYI, I. (1930) Do istorii zabuduvannia m. Kyieva na pochatu XIX stolittia. *Kyivski zbirnyky istorii i arkeolohii, pobutu i mystetstva*. 1, 319–343.

Надійшла до редколегії 20.11.16

THE FORMATION OF THE UNIVERSITY SPACE IN KYIV (THE HISTORY OF THE FIRST FACILITIES OF THE UNIVERSITY OF ST. VOLODYMYR)

This paper focuses on history of the St. Volodymyr University's first facilities in context of the formation of a special university space. We highlighted peculiarities in construction of these first buildings, their situation within the city space of Kyiv based on many archive and cartographical sources. The unknown archived documents were used in the article. We addressed to Samoilovich's, Achte's, Gudum-Levkovich's, Buchteev's houses; Begichev's yard and manege for horse riding. We analyzed details of lease contracts of St. Volodymyr University's buildings. The article indicates which collections and departments were located in each of the leased buildings. The main conclusions show that university space covered big yards not only buildings. The facilities of university were concentrated in prestigious and aristocratic city's districts – Lyvky and Pechersk. The history of other university buildings are to be described in papers to follow.

Keywords: university space, Kyiv, University of St. Volodymyr.

УДК: 94(477.41): 004.922 "1684"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.131.4.16>

Г. Філіпова, асп.

Центр пам'ятокознавства НАНУ і УТОПІК, Київ, Україна,
М. Колибенко, асп.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди,
Переяслав-Хмельницький, Україна

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ТОПОГРАФІЇ ПЕРЕЯСЛАВА ЗА РОЗПИСНИМ СПИСКОМ 1684 РОКУ

Ідеться про перспективи дослідження та реконструкції історичної топографії Переяслава кінця XVII ст. за розписним списком міста, датованим 1684 р. Розглянуто значення нововиявленого документу в контексті вивчення та введення до наукового обігу подібних джерел, а також його основний інформативний потенціал. Подано стислий перелік споруд, зазначених у розписному списку, із короткими їхніми характеристиками. Містить практичну частину, що окреслює технічні можливості графічного 3D-реконструювання за даними, наведеними в розглянутому джерелі, а також можливості доповнити їх за допомогою аналогій, беручи за основу вже існуючі розробки дослідників питання.

Ключові слова: Переяслав, розписний список, історична топографія, архітектура, 3D-реконструкція.

Переяслав середини XVII – початку XVIII ст. був однією з найважливіших українських міст-фортець наряду з Києвом, Ніжином, Черніговом. Він відіграв значну роль як прикордонна твердиня, яка мала захищати московське Лівобережжя від польської агресії, претензій Порту та періодичних спустошливих набігів Орди.

На жаль, історична топографія Переяслава ранньомодерної доби вивчена відносно мало – передусім, через брак відповідних джерел. Те ж саме можна сказати і про практичну частину вивчення давно зниклих містобудівних комплексів, а саме – їхнє реконструювання та відтворення за допомогою сучасних технологій. Питаннями, пов'язаними з архітектурою та топографічними особливостями Переяслава доби пізнього Середньовіччя й раннього Нового часу займалися та займаються такі дослідники, як В. О. Харламов, Л. М. Набок, О. В. Юрченко. [9; 8] Останньому дослідникові належить двовимірну графічну реконструкцію Переяслава середини XVII ст. [11, с. 238] Тривимірних реконструкцій чи то усього міста, чи то окремих його частин або споруд наразі не існує. До того ж, дослідженнями вищезгаданих учених майже не охоплено період від 60-х рр. XVII до 10-х р. XVIII ст., який і зараз є свого роду білою плямою в історії Переяслава.

Основними джерелами знань про історичну топографію тогочасних міст є, окрім карт і планів, розписні списки, кошториси та звіти про діяльність інженерів-фортифікаторів. Вони виникали доволі регулярно, адже їхнє створення зазвичай пов'язувалося з такими подіями в міському житті, як зміна на посту воевод, початок чи завершення чергових етапів будівництва фортифікацій, інженерні роботи з "городової справи", звіти про які вимагали у столиці. Докладність розписних спи-

сків дуже залежала від сумлінності укладачів. Проте, так чи інакше всі вони містили перелік наявних у місті споруд, певну інформацію щодо їхнього стану та перспектив розбудови, задавали планувальну специфіку міста. У різний час у наукових виданнях з'являлися публікації списків таких українських міст, як Київ, Чернігів, Чигирин. [3; 6, с. 27–82; 4, с. 162] Найвідомішим з опублікованих розписних списків Переяслава є список 1701 р., досліджений В. О. Харламовим [9, с. 105–106].

Серед документів, що зберігаються в Інституті Рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, нами було виявлено раніше невідомий розписний список Переяслава, датований 1684 р.¹ Він ніколи раніше не видавався, навіть фрагментарно. Утім, це – надзвичайно інформативне й об'ємне джерело, що включає в себе розпис власне 1684 р., фрагменти з попередніх розписів, кошториси на будівництво й ремонт міських споруд, інформацію про міську торгівлю, забезпечення гарнізону, іменні списки полків, які перебували у складі переяславської залоги тощо. Порівнюючи цей розписний список Переяслава з іншими аналогічними джерелами кінця XVII – початку XVIII ст., уведеними до наукового обігу та подекуди виданими, можна стверджувати, що він є одним із найповніших і надає різнопланову й дуже важливу інформацію для вивчення міського життя Переяслава доби бароко. До того ж, він проливає світло на відрізок історії міста, який є вивченим чи не найменше. Розписний список, оброблений В. О. Харламовим, є набагато коротшим і більш уза-

¹Автори висловлюють вдячність канд. іст. наук, проф. О. В. Колибенку та канд. іст. наук О. В. Юрченку за поради щодо роботи з джерелом і наукові консультації.